

munkái, a tömegáruk, mindennapi használati tárgyaink sem tudták kivonni magukat hatása alól. [...]

Valaki azt veti ellenem, hogy gondoljam meg, az utóbbi húsz év alatt legalább kétszer annyi új iskola hirdette ki magáról az egyedül üdvözítő igét, és uram isten, hol vannak azóta valamennyien ezek az izmusok, hát jelenthet ez egyebet, mint az új művészet csődjét? Ettől a nagyon okos ellenérvelőtől egyszerűen azt kérdezem: tudja-e, hogy a Lux mosópor feltalálása óta évenként hoznak forgalomba újabb és újabb mosóporokat s az egyik vevő az egyiket, a másik a másikat, végül együttesen szidják és átkozzák az összes mosóporokat – s hogy ebből azt következteti-e az ellenérvelő, hogy az asszonyok hamarosan vissza fognak térni a szapulófához? Nem, semmi kétség, az átkozott mosóporok egymásra licitálása nem a szapuláshoz való visszatérést fogja eredményezni, ellenkezőleg már eddig is eredményezte azt, hogy a mosónő felényi fáradtsággal, fele idő alatt kétszer annyi ruhát tud megfehéříteni, mint mondjuk, tíz év elõtt, mikor még csak az „Asszonydicséret” elnevezésű mosóport ismerték. Itt tehát egy szinte ugrásszerű fejlődést, a már meglévõ értékeknek újabb és újabb értékévé való összevonását kell látni. A kérdés nem a mosóporok csõdje, hanem a mosásnak minél könnyebbé tétele. Azt hiszem, ezzel a nagyon is profán példával sikerült megvilágítanom az új művészet saját iskoláit õlõ fejlődését. Mert itt sem az a kérdés, hány iskola változását kell a halottsiratók örömeire összeadnunk, hanem hogy produkált-e kész eredményeket az új művészet, s hogy az emberi szellem fejlődésében mit jelent az a maga egészében. Van, él és az új embertípus lényegében gyökeredzik. Az iskolák pusztulása nem az új művészet halálát, hanem türelmetlen élni akarását, még mindig ki nem merített erõit dokumentálja. Egy generáció életén belül tucatnyi úton tucatjával indultak meg a keresõk, hogy megtalálják kinyilatkozni akarásuk egységes formáját, amit a művészet legdestruktívabb szakasza, az impresszionizmus az orruk elõtt kevert el értelmetlen és rendszertelen masszává. [...]

(1926. 2.)

HATVANY LAJOS

A polgár választáson

(Részlet)

[...] 1918 egynémely kommunista kísérleteinek félelmes közép-európai emlékéből s az orosz kommunista uralom immár nyolc esztendejének minden polgári társadalmat visszariasztó eleven példájából szívja életerejét a polgárság kárára a polgári reakció. Ezt a félelmet a szocialista is érzi. Ó, aki a háború elõtt még fennen gúnyolta a liberális polgárt s a háború utáni nagy világalakulásra készülõdött fel, kormányban és ellenzékben ma éppolyan bénult, mint a polgári demokrácia. Ezzel az általános tehetetlenséggel szemben mit ér a történelem ismerete? Mit ér, hogy nem csupán az eseményeket tudom, de értem a törvényt is, mely az eseményeket uralja?

Marx szerint 1848 jelentõsége abban áll, hogy az osztályokat engesztelhetetlen harcban egymással szembeállította.

Lassalle szerint 1848 februárjában kezdõdõ történelmi korszakban egyetlen olyan állam sem tud fennállani, akár demokratikus, akár köztársasági szervezetű, amely a munkásosztály politikai alapelvét nem akarja érvényesíteni vagy megtartani a társadalomban.

A Heinék, Börnék, Michelet-k, Lamartine-ok, Victor Hugók szabadelvű polgári forradalmasságának 1848 óta nincs folytatása. A mai polgári gondolat megtagadja a racionalizmust és a klerikalizmussal ölelkezik. Egy rajnai protestáns nehéziparos mondotta nekem, hogy katolikus lesz, mert csak a papság bír a munkássággal.

Az engesztelhetetlen harcban mint ez a nehéziparos, mint a jövő ellen szegülõ osztálytudatos polgár álljak-e ki a proletár ellen? Avagy pedig érvényesítsem alapelvét annak az osztálynak, mely a magam osztályának nem csupán tőkéjét és hatalmát, hanem in-

dividualizmusra berendezett lényegét, valósággal életelvét igyekeznek megsemmisíteni? Lehet-e kacérkodni a halállal? Szabad-e?

– Színt kell vallanod – mondja a filiszter –, ezek olyan idők, hogy fehérnek kell lenni vagy vörösnek.

Nem lehetek fehér. Nem lehetek vörös.

A polgárságomat megtagadni annyi, mint önmagamat megtagadni. A polgárság mellett kitartani annyi, mint a jövőt megtagadni. A polgár ama rémes dilemma előtt áll, hogy vagy önmagához, vagy pedig a korához lesz hűtelen.

(1927. 1.)

NYIRŐ JÓZSEF

Vasárnap

Napokig tombolt Wesselényi a dühtől, szégyentől, undortól, kimeríthetetlen boldogtalanságában. Folyt a jobbágyok vére, zuhogott a bot és sebzett a fegyver minden semmiség miatt. Élő embert nem bocsátott maga elé. Rájött a veszett órája. Marta önmagát, kínozza lihegve. Felszabadult minden gyilkos dühe. Talán öntudatánál sem volt. A kastély rémségektől remegett. Az emberek messzi elkerülték, az urak a kapuból visszafordultak, galamb sem mert a házra szállani és nem volt senki, ki be merje ablakán kiáltani:

– Vasárnap van!

Rétyi uram, a pap palástot, főveget tett, hóna alá csapta a vastag bibliát s komor léptekkel elindult a kastélyba. Öles, szikár, sasorrú ember volt, titokte, fekete képű, elszánt, mint egy hatszáz esztendőös holló, mely önmaga felett gondolkodik. A kapuban álló istrázsára rárvallt:

– Mi dolog ez? A Wesselényiek vasárnap töltött fegyverrel várják a papot? Elhord magad! – és kemény léptekkel áthalad az életben be az úrhoz.

Wesselényi zilált hajjal, tépelt öltözetben, komoran, teljes apátiában könyökölt a karján. A pap áll felette hangtalan s csak a szemek meredeznek. De a prédikátor erős, magvető fél karját kifeszíti, hatalmas mellét teleszívja haraggal:

– A templomba!

Wesselényi csak meghökken.

– Bolond ez a pap?

A hollóorrú ember ám nem retten meg, hanem megnyitja száját, csak úgy dől belőle a szigorú feddés.

– Te megátalkodott, konok, bűnös, elherdált életű, szerencsétlen ember! Te Isten rossz fia! Azt várod-e, hogy az Úr maga személyesen jöjjön? Meddig sínylődöl a test és szenvedély rabságában? Tönkre tetted tested-lelked, maholnap sem hazád, sem nemzeted. Szégyent hozol idvezült atyádra, anyádra, egész nációdra. Te...

Wesselényi felugrott, de azonnal lecsüggedt. Homloka elfeketedett, és rekedten, fáradtan pihegte önmagának:

– Nem tudom, mi van velem, mért nem tudom megölni. Olyan vagyok, mint a megszállott... Hagyj békén, te pap – és elkerekült bolond nézéssel motyogta ki tudja hányodszor: – A császár szeretője lett... Undorodom tőle, de nem tudom feledni.

A vénülő, ezüstderes pap megenyhült. Átölelte, támogatta.

– Ébredj, Miklós fiam! Hát már többet nem akarsz boldog ember lenni? Nem akarsz vigaszt?... Jön még ide csicsergő szépasszony, ki megvidámítja e házat. Húséges feleség, tiszta, szeplőtlen. Hiszen olyan sokan vannak. Csak te nem ismernél ilyen?

A férfi elkápráz. – Cserei Heléna! – ejti ki enyhén a nevet.

És mintha furcsa zengés volna a palotában. Mi történt az éjszaka?

– Na jó – egyezik bele –, menjünk hát a templomba.